

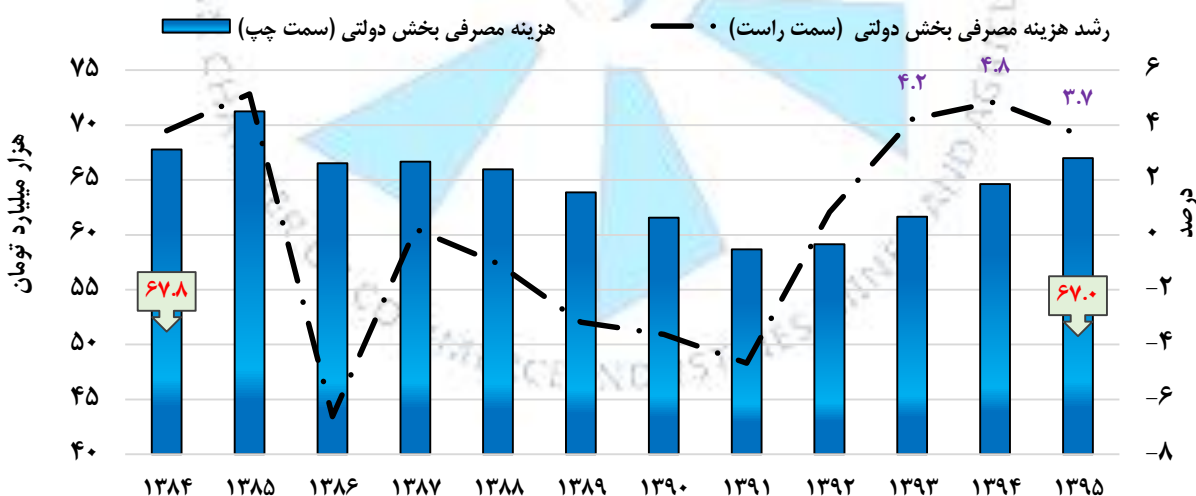
نگاهی به هزینه مصرفی نهایی بخش دولتی در ایران

هزینه مصرفی نهایی بخش دولتی بخشی از حساب‌های ملی یک کشور است که نشان دهنده کالا و خدمات مصرف شده توسط بخش دولتی به منظور برآورده ساختن نیازهای فردی و یا نیازهای جمعی جامعه است. این نوع هزینه‌ها، هزینه‌ی تولید کالاها و خدماتی است که توسط واحدهای دولتی برای خانوارها به‌طور رایگان یا به قیمتی که از نظر اقتصادی معنی‌دار نیست فراهم می‌شود. ارزش این هزینه‌ها برابر با ارزش احتسابی ستانده‌های غیربازاری تولید شده توسط دولت منهای ارزش هرگونه دریافتی از فروش کالاها و خدمات است.

انتخاب ساختار و ترکیب این هزینه‌ها جهت‌گیرهای دولت‌ها را نشان داده و اهمیت فراوانی در رشد و توسعه کشورها داشته است، از این رو دولت‌ها در جهت بهبود خدمات خود به شهروندان اصلاحات فراوانی در راستای بهینه‌سازی ترکیب این هزینه‌ها با هدف ارتقاء کیفی و افزایش کارایی خدمات دولتی، انجام داده‌اند.

هزینه مصرفی نهایی بخش دولتی کشور در سال ۱۳۹۵ به قیمت ثابت سال ۱۳۹۰ به رقم ۶۷ هزار میلیارد تومان رسیده که نسبت به سال ۱۳۹۴ از رشد ۳,۷ درصدی برخوردار است. بعد از طی روند نزولی کاهش هزینه مصرفی نهایی بخش دولتی طی سالهای ۱۳۸۷ الی ۱۳۹۱ از سال ۱۳۹۲ به بعد مجدداً روند افزایشی هزینه مذکور آغاز شده است. در سال ۱۳۹۵ روند مذکور افزایشی فوق‌ادامه یافته ولی از سرعت رشد آن کاسته شده و به ۳,۷ درصد رسیده است. (شکل ۱).

شکل ۱: هزینه مصرفی نهایی بخش دولتی بین سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۹۵ به قیمت ثابت سال ۱۳۹۰

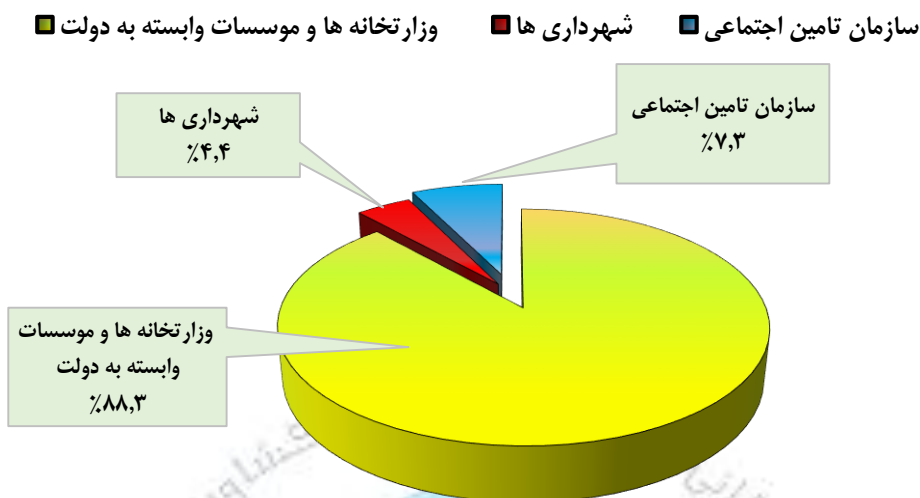

منبع داده‌ها: بانک مرکزی.

هزینه‌های مصرفی نهایی بخش دولتی بر حسب دستگاه‌ها به سه دسته کلی تقسیم می‌شوند، که شامل وزارتخانه‌ها و موسسات وابسته به دولت، شهرداری‌ها و سازمان تأمین اجتماعی است. با توجه به اجزای هزینه مصرفی نهایی بخش دولتی، بررسی‌ها نشان می‌دهد که در دوره ۱۳۸۳-۱۳۹۴ متوسط سهم هزینه مصرفی نهایی وزارتخانه‌ها و موسسات وابسته به دولت حدود ۸۸,۳ درصد، شهرداری‌ها حدود ۴,۴ درصد و سازمان تأمین اجتماعی حدود ۷,۳ درصد بوده است. (شکل ۲).

معاونت بررسی های اقتصادی

شکل ۲: متوسط سهم دستگاه‌های مختلف از هزینه مصرفی بخش دولتی بین سال‌های ۱۳۸۳-۱۳۹۴

منبع داده‌ها: بانک مرکزی.

شایان ذکر است سهم دستگاه‌های مختلف طی زمان ثابت نبوده است. به طوری که در سال ۱۳۸۳ سهم وزارتخانه‌ها و دستگاه‌های وابسته به دولت حدود ۹۴,۴ درصد بوده اما در سال ۱۳۹۴ این سهم به ۸۵,۶ درصد کاهش می‌یابد. کاهش سهم وزارتخانه‌ها و دستگاه‌های وابسته به دولت از مصرف نهایی بخش دولتی با افزایش سهم شهرداری‌ها و سازمان تامین اجتماعی همراه بوده است. در بازه زمانی ۹۴-۱۳۸۳، سهم شهرداری‌ها از ۱,۶ درصد به ۵,۱ درصد و سهم سازمان تامین اجتماعی از ۴ درصد به ۹,۴ درصد افزایش یافته است (شکل ۳).

شکل ۳: مقایسه سهم دستگاه‌های مختلف در هزینه مصرفی نهایی بخش دولتی در سال ۱۳۸۳ و ۱۳۹۴

منبع داده‌ها: بانک مرکزی.

هزینه‌های مصرف نهایی بخش دولتی به طبقه‌بندی‌های مختلفی تقسیم بندی می‌شود و شکل متداول تر آن طبقه‌بندی بر اساس امور و برنامه‌ها و طبقه‌بندی بر اساس نوع هزینه است.

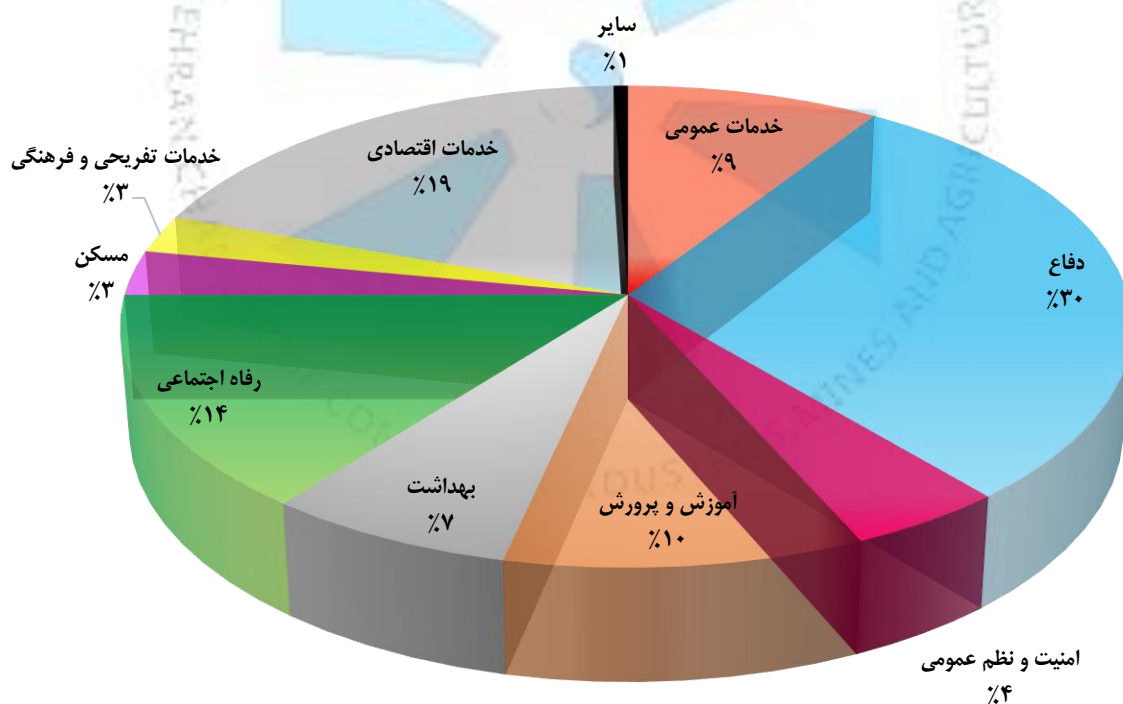
معاونت بررسی های اقتصادی

هزینه‌های مصرف نهایی بخش دولتی بر اساس امور و برنامه‌ها

هزینه‌های مصرف نهایی بخش دولتی در این طبقه‌بندی شامل خدمات عمومی، دفاع، امنیت و نظم عمومی، آموزش و پرورش، بهداشت، رفاه اجتماعی، مسکن، خدمات تفریحی و فرهنگی، خدمات اقتصادی و سایر است.^۱

متوسط سهم امور مختلف از هزینه‌های مصرف نهایی دولت بین سال‌های ۱۳۸۳-۱۳۹۴ در شکل ۴ نمایش داده شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود بخش دفاع با سهم ۳۰ درصد از کل هزینه‌های مصرفی نهایی دولت، بیشترین سهم را در بین امور و برنامه‌های دولت داشته است، بعد از آن به ترتیب خدمات اقتصادی با ۱۹ درصد، رفاه اجتماعی با ۱۴ درصد، آموزش و پرورش با ۱۰ درصد، خدمات عمومی با ۹ درصد، بهداشت با ۷ درصد، امنیت و نظم عمومی با ۴ درصد، مسکن با ۳ درصد، خدمات تفریحی و فرهنگی با ۳ درصد و سایر امور با ۱ درصد بیشترین سهم را از هزینه‌های مصرفی دولت دارند.

شکل ۴: متوسط سهم بخش‌های مختلف از هزینه‌های مصرف نهایی دولت بین سال‌های ۱۳۸۳-۱۳۹۴

منبع داده‌ها: بانک مرکزی.

۱. در اینجا امور و برنامه‌های مربوط به وزارتخانه‌ها و موسسات وابسته به دولت ذکر شده و بنابراین منظور از بخش دولتی صرفاً دولت و زیر مجموعه‌های آن است.

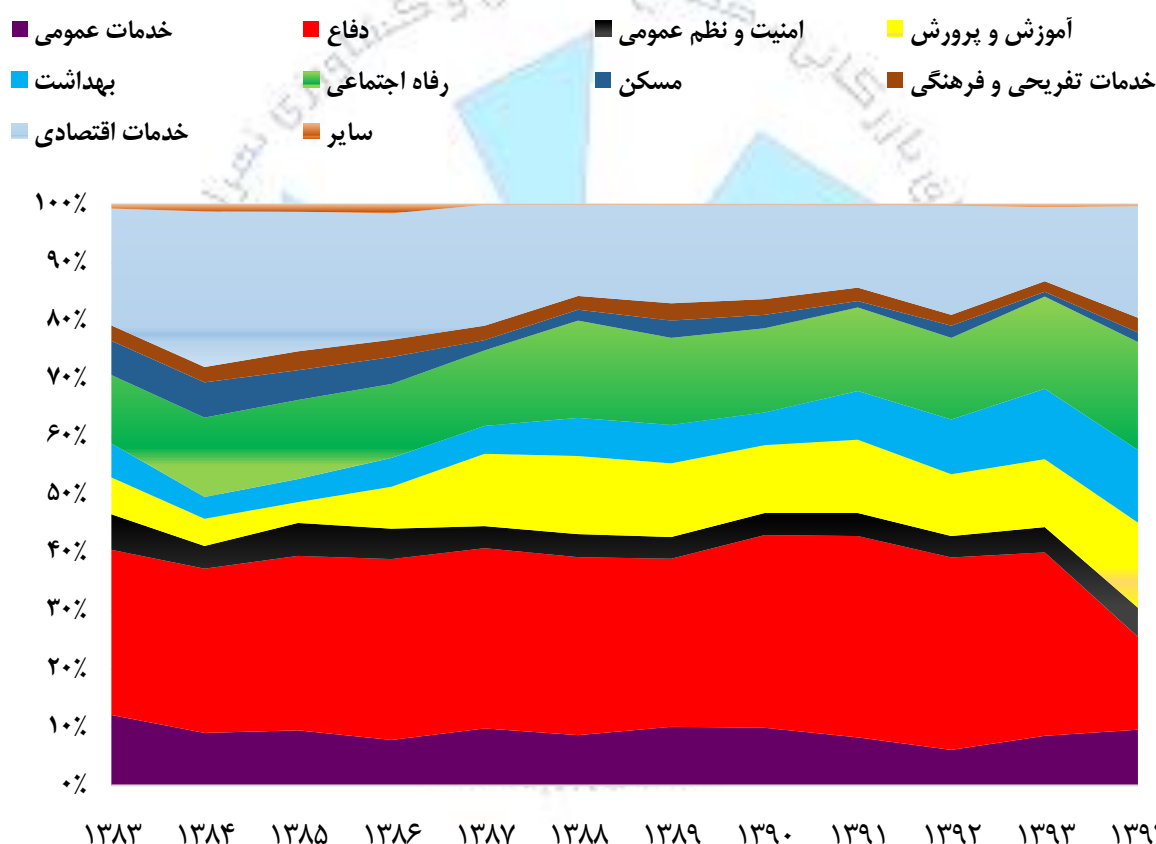
معاونت بررسی های اقتصادی

روند سالانه سهم بخش های مختلف از هزینه های مصرفی نهایی دولت بین سال های ۱۳۸۳-۱۳۹۴ در شکل ۵ نمایش داده شده است. همان طور که مشاهده می شود از سال ۱۳۹۲ از سهم بخش های دفاع و مسکن کاسته می شود و به سهم بخش های بهداشت، آموزش و پرورش و رفاه اجتماعی افزوده می شود.

نکته قابل توجه اینکه با اجرای طرح تحول سلامت سهم بخش بهداشت افزایش خیره کننده ای داشته است، به طوری که سهم این بخش از هزینه مصرفی نهایی دولت در سال ۱۳۹۰ حدود ۵٫۶ درصد بوده و در سال ۱۳۹۴ به ۱۲٫۵ درصد افزایش یافته است.

شکل ۵ : روند سالانه سهم بخش های مختلف از هزینه های مصرفی نهایی دولت بین سال های

۱۳۸۳-۱۳۹۴

منبع داده ها: بانک مرکزی.

انتخاب ترکیب مخارج مالی مناسب برای ایجاد حداکثر تاثیر بر رشد و برابری ضروری است. طبق توصیه سازمان همکاری اقتصادی و توسعه OECD، بخش آموزش و پس از آن بخش سلامت (بهداشت) بیشترین اثرگذاری را بر رشد و برابری دارند. بنابراین یکی از اصلاحات ساختاری در کشور بازنگری ساختار و ترکیب مصارف دولت با تاکید بر دو بخش آموزش و بهداشت است. با توجه به توصیه سازمان های بین المللی، ارتقاء سهم سلامت و بهداشت از هزینه دولت طی سالهای اخیر، از نکات مثبت عملکرد بخش دولتی قلمداد می گردد.

معاونت بررسی های اقتصادی

هزینه های مصرف نهایی بخش دولتی بر اساس نوع هزینه

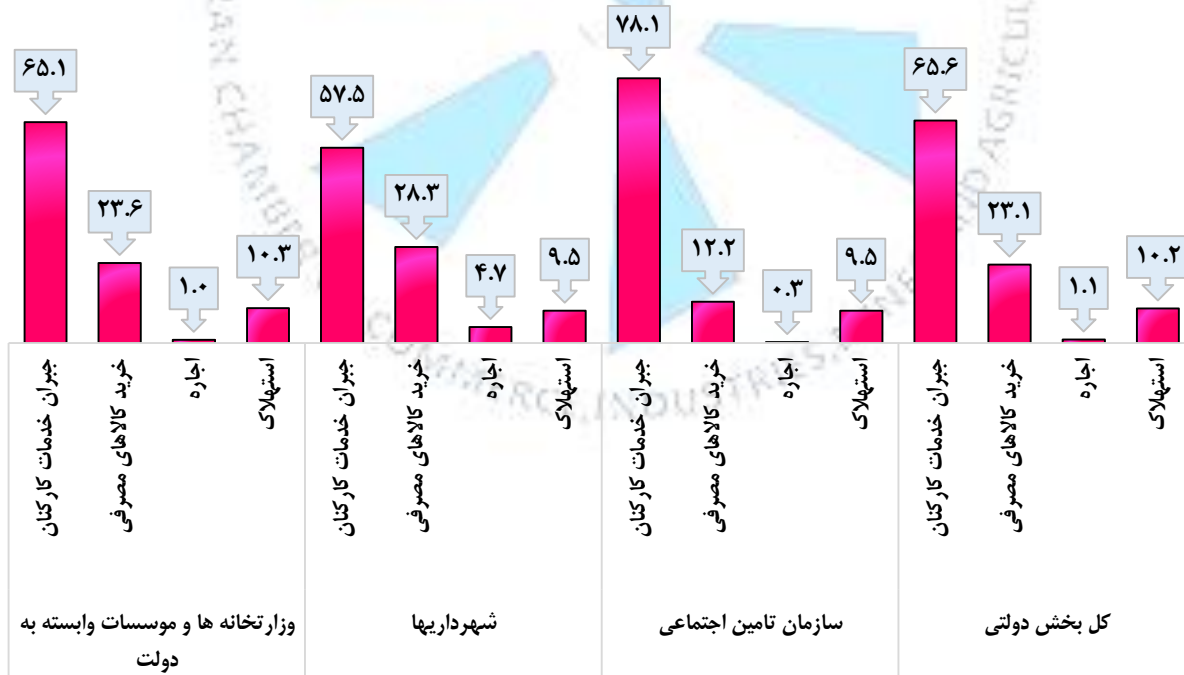
مصرف نهایی بخش دولتی برحسب نوع هزینه نیز قابل طبقه بندی است. این طبقه بندی که به طبقه بندی اقتصادی مصارف دولت مشهور است با هدف ارتباط میان انواع مصارف دولت با حساب های اقتصادی ابداع شده است و در آن نوع هزینه از قبیل جبران خدمات کارکنان^۲، خرید کالاهای مصرفی^۳، اجاره و استهلاک تعیین می گردد.

متوسط سهم هر یک از اقلام هزینه مصرفی نهایی بخش غیردولتی بر حسب دستگاه های مختلف بین سال های ۱۳۸۳-۱۳۹۴ در شکل ۶ نمایش داده شده است. همان طور که مشاهده می شود به طور متوسط حدود ۶۵٫۶ درصد از کل هزینه مصرفی نهایی بخش دولتی صرف جبران خدمات کارکنان (پرداخت حقوق و دستمزد کارکنان) می شود، که در سازمان تامین اجتماعی این نسبت حدود ۷۸ درصد است.

بعد از جبران خدمات کارکنان، بیشترین سهم مربوط به خرید کالاهای مصرفی بوده که به طور متوسط حدود ۲۳ درصد از کل هزینه مصرفی نهایی بخش دولتی خرید کالاهای مصرفی می شود.

متوسط سهم استهلاک و اجاره نیز به ترتیب ۱۰٫۲ درصد و ۱٫۱ درصد از کل هزینه مصرفی نهایی بخش دولتی بوده است (شکل ۶).

شکل ۶: متوسط سهم هر یک از اقلام هزینه مصرفی نهایی بخش غیردولتی بر حسب دستگاه های مختلف (درصد) بین سال های ۱۳۸۳-۱۳۹۴

منبع داده ها: بانک مرکزی.

۲. کل مبلغ نقدی و غیرنقدی قابل پرداخت به کارکنان به ازاء کار انجام شده در طول یک دوره حسابداری را جبران خدمات می نامند. جبران خدمات کارکنان شامل حقوق و دستمزد نقدی و غیرنقدی قابل پرداخت به کارکنان، بیمه های اجتماعی واقعی پرداختی سهم کارفرما و بیمه های اجتماعی احتسابی هزینه شده توسط کارفرما است.

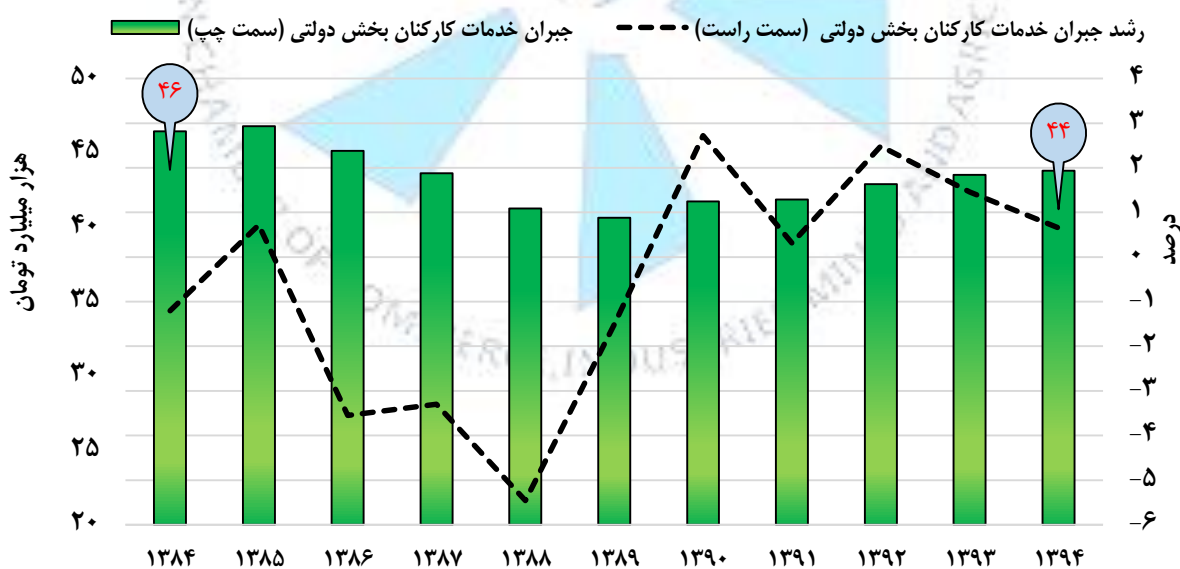
۳. شامل خرید کلیه کالاهای است که برای اداره امور دستگاه مورد نظر و انجام وظایف محوله لازم است.

معاونت بررسی های اقتصادی

بررسی دقیق تر آخرین آمارهای مربوط به اجزای هزینه مصرفی نهایی بخش دولتی مربوط به سال های اخیر نشان می دهد که در سال ۱۳۹۳، افزایش خرید کالاهای مصرفی توسط وزارتخانه ها و دستگاه های وابسته به دولت (با سهم ۲,۱ واحد درصد) و افزایش جبران کارکنان مربوط به سازمان تامین اجتماعی (با سهم ۲,۱ واحد درصد) عوامل اصلی رشد ۴,۲ درصدی هزینه مصرفی نهایی دولتی در این سال بوده اند. همچنین در سال ۱۳۹۴ رشد خرید کالاهای مصرفی توسط وزارتخانه ها و دستگاه های وابسته به دولت (با سهم ۲,۹ واحد درصد) و جبران خدمات کارکنان وزارتخانه ها و دستگاه های وابسته (با سهم ۱,۱ واحد درصد) عوامل مسلط در تامین رشد ۴,۸ درصدی هزینه مصرفی نهایی بخش دولتی بوده اند.

با توجه به اینکه بخش عمده هزینه های مصرف نهایی بخش دولتی مربوط به جبران خدمات کارکنان است، شکل ۷ روند سالانه هزینه جبران خدمات کارکنان را نمایش می دهد. همان طور که مشاهده می شود از سال ۱۳۹۰ به بعد رشد هزینه جبران خدمات کارکنان به قیمت ثابت سال ۱۳۹۰ در بخش دولتی مثبت بوده است. با توجه به عوامل مختلف دخیل در رشد حقیقی هزینه جبران خدمات کارکنان از جمله افزایش تعداد کارکنان و یا رشد سطح دستمزدها (بیش از نرخ تورم)، شواهدی دال بر چابک سازی دولت ضمن کاهش هزینه جبران خدمات کارکنان مشاهده نمی شود. بدون تردید بازنگری در ساختار دولت از منظر ساماندهی نظام اداری و بهینه سازی کمی و کیفی کارکنان دستگاه های دولتی ضمن توجه به هزینه های مرتبط با سازمان تامین اجتماعی، نقش موثری در افزایش کارایی و به تبع آن کاهش هزینه های مربوط خواهد داشت.

شکل ۷: روند سالانه هزینه جبران خدمات کارکنان بخش دولتی بین سال های ۱۳۸۴-۱۳۹۴
به قیمت ثابت سال ۱۳۹۰

منبع داده ها: بانک مرکزی.

منابع

گزارش حساب‌های ملی بانک مرکزی ج.ا.ا.

گزارش حساب‌های ملی مرکز آمار ایران.

معاونت بررسی‌های اقتصادی اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران، "چشم انداز اقتصاد جهانی بر اساس پیش‌بینی سازمان‌های بین‌المللی"، مهرماه ۱۳۹۵.

Government at a Glance ۲۰۱۷, OECD.

تهیه شده توسط پیام نوروزی

مرداد ماه ۱۳۹۶

